

Csizmár Oszkár, ford.:

Vak Didümosz: A Szentlélekről

BUDAPEST: JEL KIADÓ, 2013, ISBN 9786155147173,
240 o. (ÓKERESZTÉNY ÖRÖKSÉGÜNK 17.)

A vak teológus – így nevezhető a IV. századi alexandriai hittudós, Didümosz. Didümosz a 310-es évek elején született, és néhány éves korában betegség miatt vakult meg. Ennek ellenére nagy akaraterővel elsajátította a tudományok alapjait, sőt, saját iskolát is alapított az egyiptomi városban. Fél évszázados működése a sivatagi atyák korával esik egybe, de Didümosz városi tudós, nem a puszták remetéje. Hatása igen nagy volt a maga korában, személyesen ismerte a szerzetesek atyját, Remete Szent Antalt (†356); Alexandria püspökét, Nagy Szent Athanaszioszt (†373); a bibliafordító Szent Jeromost (†420); és Pontoszi Evagrioszt (†399) is. Működéséről Jeromuson kívül tanítványai, Palladiosz (†431) és Rufinus Tyrannius (†410), valamint Szókratész Szkholasztikosz (†~439) számolnak be. Didümosz jóval 80 éves kor fölött volt már, amikor 398-ban elhunyt.

Ám a vak teológus nem csak életében volt híres személy – műveinek hosszú sora maradt hátra halála után. Csak felsorolásszerűen említem meg, hogy írásai közt szerepel az *Arius ellen*, az *Eunomius ellen*, *A szektákról*, *Apollinaris ellen*, *A manicheusok ellen*, *A lélekről*, *A dogmákról*, *Az ariánusok ellen* című írás.

Didümosz igen sok kommentárt is alkotott, így az ószövetségi *Jób*, *Zsoltárok*, *Példabeszédek*, *Ézsaiás*, *Hóseás*, *Zakariás könyvéhez*; az újszövetségi *Máté* és *János evangéliumához*, az *Apostolok cselekedeteihez*, *Pál apostolnak a Korinthusiakhoz*, *Efezusiakhoz*, *Galatákhöz írott leveleihez*; valamint példaképének, az ugyancsak alexandriai Órigenésznek (†254) *A princípiumokról* című könyvéhez. Jelentős műve az e kötetben szereplő *Szentlélekről* című, valamint a csak egyesek által neki tulajdonított, a *Szentháromságról* írott munka.

A 300-as évek teológiai vitái nem kímélték meg Didümoszt sem órigenista teológia nézetei miatt. Halála után egy évvel, 399-ben I. Theophilosz alexandriai pátriárka (*sedis* 384–412) elítélte Órigenész munkásságát, ezzel viszont Didümosz írásai is kérdéssé váltak. 542/43-ban a justinianusi ediktumok, 553-ban a II. konstantinápolyi zsinat, 680/81-ben a III. konstantinápolyi zsinat hozott Órigenész-ellenes intézkedéseket, melyek közvetve Didümosz elfogadottságára is kihatottak. Már az 550-es években Szküthopoliszi Cirill, 649-ben pedig a lateráni zsinat tételesen is elítélte a vak teológus működését. Hagyatéka nagyrészt elveszett,

a fentebbi lista is csak hipotetikus Didümosz-korpuszt nyújt: több művének mind-össze fordítása, néhány kicsiny töredéke, illetve éppenséggel csak a címe maradt fenn különböző írók könyveiben.

A XIX. század közepén összeállított *Patrologia Graeca* a 39. kötetben (131–1819. hasáb) közli sok írását és töredékét. A PG összeállítása azonban ma már nem tekinthető teljesnek, mert az elmúlt másfél évszázadban több, korábban nem ismert didümoszi munka és töredék is előkerült, pl. 1941-ben az egyiptomi turai elhagyott mészkőbányából. Mivel a turai lelet csak részben került a tudósok kezébe (másik részét műkereskedők vásárolták fel), könnyen elképzelhető, hogy több elveszettnek hitt (vagy nem is ismert) írás elő fog még kerülni az alexandriai teológus hagyatékából.

Ismereteim szerint magyar Didümosz-fordítás elsőként – és eddig egyetlenként – 2013-ban látott napvilágot a JEL Kiadó *Ókeresztény Örökségünk* sorozatának 17. köteteként. A *Szentlélekről* című könyv Csizmár Oszkár fordításában került az olvasók elé bőséges bevezetővel, jegyzetekkel ellátva, melyekből ezen összefoglalás is sokat merített. A könyv Didümosz rövid életrajzával és műveinek ismertetésével kezdődik, majd rövid története bevezetést nyújt a IV. század pneumatológiai vitáiba. Ezek után Csizmár Oszkár Didümosz Szentlélek-felfogását elemzi, és a tárgykörre vonatkozó igen részletes bibliográfiát ad, mielőtt közölné magát a művet. Mivel *A Szentlélekről* csupán Szent Jeromos egykorú latin fordításában maradt fenn, ezért e kötet is ezt a fordítást ülteti át magyar nyelvre, és egészíti ki Jeromos rövid előszavával.

A könyv szerkesztése jó, a bevezetők tagoltak, a szöveg pedig bekezdésenként számozott. A teológiai fogalmak megértését segíti, hogy több kifejezés mögött szerepel az eredeti latin szó zárójelben. Ugyanilyen hasznos a fordításra vonatkozó 393 lábjegyzet.

A 277 bekezdésből álló könyv elején Didümosz rövid bevezetése helyezkedik el, majd a szerző a Szentlélek működését, eredetét, természetét, Szentháromsághoz való viszonyát teszi vizsgálat tárgyává. Bibliai helyeket is tekintetbe vesz végkövetkeztetéseinek megállapításaihoz. A vak teológus tulajdonképpen az ariánus Szentlélek-felfogásokkal szemben a katolikus-orthodox nézeteket igyekszik igen komoly, higgadt módon kifejteni. Művének fő célja a Szentlélek istenségének bizonyítása. Kerüli a vitát, helyette retorikai és logikai elemekkel tesz kísérletet igazának bizonyítására. Hangsúlyozza a Szentlélek egylényegűségét az Atyával és a Fiúval, de azt is, hogy a Szentlélek elfogadásához a hedonista irányultságú, bűnökben gyönyört kereső hozzáállás helyett komoly erkölcsi, lelki meggyőződés szükséges. Kiemeli, hogy a hedonista beállítottságú embernek az askézis jelenti azt a segítséget, amely kiemeli őt a magasabb, szellemi felfogás felé. Ennek viszont a fordítottja is igaz: a bűn letaszítja az embert a Szentlélek közeleségéből. Ahogyan maga Didümosz mondja:

„Azonban a test bölcsessége, amelyhez azonnal társul a halál, megöli azokat, akik a test szerint élnek és gondolkodnak; a Lélek bölcsessége ellenben az Őt birtoklóknak és az értelmes léleknek nyugalmat, békét és örök életet ajándékoz.” (181.§)

A mű érdekessége, hogy cáfolatba bocsátkozik az Ó- és Újszövetség Istenét megkülönböztető, napjainkban is elterjedt felfogással. Rámutat, hogy az Ószövetség Istene azonos az Újszövetségével, irgalma megmutatkozik az Ószövetségben is, igazságossága az Újszövetségben is.

Kocsis Domonkos